

บทที่ 3

การเข้าถึงทรัพยากรของผู้หญิงดอกคำใต้

3.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพะเยา

ชุมชนพะเยา ประกอบด้วย ชนพื้นเมือง คนจีนอพยพ ชุมชนชาวอิสานอพยพ และชาวไทยภูเขา เผ่าม้ง ลื้อ เย้าและกะเหรี่ยง เป็นต้น ลักษณะครอบครัวของชุมชน เดิมจะเป็นครอบครัวใหญ่ มีพ่อ-แม่ ปู่-ย่า ตา - ยาย เรียกว่า ครอบครัวขยาย (Extended Family) มีสมาชิกในครอบครัวมาก ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวเป็นของส่วนกลางของครอบครัว ทำกิจกรรม ร่วมกัน เปลี่ยนแปลงมาเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มีพ่อ - แม่ และลูกเพียง 1-2 คน แยกไปมีครอบครัวเดี่ยว ชนพื้นเมืองพะเยาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร อาชีพหลักเป็นจังหวัดเกษตรกรรม ยึดอาชีพการทำนา ทำไร่ ทำสวน รับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ยังมีชนชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยทำธุรกิจ นายทุน การค้า ชาวไทยภูเขา ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน ขายผ้าพื้นเมือง และชาวอิสานอพยพ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

สาเหตุที่ทำให้แรงงานอพยพเคลื่อนย้ายออกนอกชุมชน

เนื่องจากปัญหาของการอพยพแรงงานวัยทำงานของผู้หญิงดอกคำใต้ เกิดจากปัจจัยภายใน (Internal Factors) อันได้แก่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและทางระบบนิเวศเปลี่ยนไป เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุและสภาพดิน เป็นต้น สภาพดินเสื่อมคุณภาพ ได้มีการใช้ดินในการเพาะปลูกบ่อยครั้ง ทำให้แร่ธาตุอาหารในดินถูกทำลาย ดินไม่สามารถปรับสภาพความสมบูรณ์ขึ้นได้ตามธรรมชาติ การเพาะปลูกจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยในการเพิ่มคุณภาพดิน จึงจะทำการเพาะปลูกได้ผลผลิตที่ดี (วินัย วีระวัฒนานนท์ 2537) ควรอนุรักษ์ดิน การป้องกันการเสื่อมโทรมและการถูกชะล้างพังทลายของดิน ควรจะมีการปลูกพืชคลุมดิน การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เป็นต้น ป่าไม้เกิดจากตัดทิ้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมายมากขึ้น จาก ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้จังหวัดเมื่อปี 2534 จำนวน 1,602,000 ไร่ และในปี 2542 มีพื้นที่ป่าไม้จำนวน 1,300,000 ไร่ ป่าไม้ถูกทำลาย จำนวน 302,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.70 จากการสังเกต

พบว่า เนื้อที่ดังกล่าวไม่สามารถรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ส่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา เช่น อุณหภูมิโดยเฉลี่ยสูง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ วาตภัย ไฟไหม้ และอุทกภัย เกิดขึ้นในทุกปี และมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนี้ผลของปรากฏการณ์โดยธรรมชาติ ทำให้สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรโดยตรง การเพาะปลูกไม่ได้ผล สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้แก่เกษตรกรชาวดอกคำใต้ ได้ทำกิจกรรมทำนา ทำไร่ และทำสวน เป็นต้น ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ไม่ได้ราคามากนัก ประกอบกับทรัพยากร ได้แก่ ที่ดิน ที่น้ำ และที่ทำกินอื่น ๆ ราคาถูก ทำให้เกิดปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ให้ประชากรหญิงในชุมชนดอกคำใต้บางส่วนอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมือง ซึ่งมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ระบบโครงสร้างพื้นฐานสะดวกสบาย ระบบสารสนเทศ ข้อมูลข่าวสารฉับไวและรวดเร็ว คักยภาพของปัจเจกชนและสังคมสูงขึ้น

ปัญหาอีกประการหนึ่ง สภาพทางนิเวศและความยากจนของครอบครัวไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ จึงต้องรับจ้างทำนาจากเจ้าของนา ผลผลิตได้ไม่คุ้มทุน บางปีประสบปัญหาน้ำท่วม ขาดทุน ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากเจ้าหนี้ อัตราดอกเบี้ยสูง ต้องการเงินฉุกเฉิน สมาชิกในครอบครัว กล่าวอีกนัยหนึ่ง อันได้แก่เหตุผลทางเศรษฐกิจครอบครัว เกิดความต้องการทางวัตถุ เช่น บ้าน รถยนต์ ที่ดิน ที่น้ำ ตู้เย็น ทีวีและเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน รับประทานเนื้อสัตว์ของครอบครัว ต้องการให้เครือญาติมีความสุขสบาย เป็นค่านิยมของสังคมที่ต้องพึ่งตนเอง เป็นการเลียนแบบ ชอบความเป็นอิสระ มีความต้องการสิ่งตอบแทนทัดเทียมผู้อื่นที่ได้มา โดยมีแนวความคิดว่า การมีเศรษฐกิจในครัวเรือนมาก คุณภาพชีวิต สมาชิกในครอบครัวที่ดี มีทรัพย์สินเงินทอง แม้ว่าความประพฤติทางเพศจะมีชอบด้วยหลักศีลธรรมและจริยธรรมก็ตาม แต่บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะทรัพยากรครอบครัว ก็ถือว่าบุคคลนั้นบรรลุทางวัตถุนิยมในลำดับหนึ่ง

นอกจากนี้แล้วปัญหาทางสังคมครอบครัวแตกแยก ประสบความล้มเหลวในชีวิตสมรส ซึ่งแต่งงานอยู่กินกับสามีครั้งแล้วครั้งเล่า จึงมีการหย่าร้างบ่อยครั้ง มีความรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร - ธิดา ้วยกำลังเรียน ปัญหาการหย่าร้างมีสถิติเพิ่มสูงขึ้น เด็กเล็กถูกทอดทิ้งและคนเฒ่า - คนแก่ ้วยชราไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูแบบที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้หญิงดอกคำใต้ในอดีตจำนวนหนึ่งตัดสินใจออกไปหางานทำนอกชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเข้าถึงโอกาสด้านการศึกษาของผู้หญิงดอกคำใต้ ซึ่งส่วนมากจบการศึกษา

ภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 60% เนื่องจากความยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์ ครอบครัวแตกแยก ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู ไปประกอบอาชีพส่วนตัว

มูลเหตุจูงใจในชุมชนเมือง (Pull Factors)

มูลเหตุจูงใจในเชิงเศรษฐกิจ ชุมชนเมืองมีเศรษฐกิจเจริญเติบโตเป็นเมืองอุตสาหกรรม มีการลงทุนทางเศรษฐกิจสูง การขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง "วัฒนธรรมบริโภคนิยม" (Consumer Culture) เป็นค่านิยมอย่างมากในการบริโภควัตถุ มุ่งสู่ชนบทอย่างรุนแรง โดยผ่านเครือข่ายระบบสารสนเทศ การสื่อสาร การคมนาคม ข้อมูลข่าวสาร ทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การพัฒนาด้านเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ ทำให้ชาวชนบทหลังไหลเข้าสู่ตัวเมือง เข้าสู่ภาคบริการและอุตสาหกรรม การมีเศรษฐกิจที่ดีก็ถือว่าโอกาสอย่างเดียวที่จะทำให้ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาน้อยได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม ตามแนวคิดของ Maslow (อ้างใน วิทยา วรณศิริ, 2532) ความต้องการทางสังคมของมนุษย์ (Social Needs) ต้องการการยอมรับจากสังคม

มูลเหตุจูงใจที่ดีที่สุด ที่จะเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่า คือการเดินทางไปเลี้ยงชีพในต่างแดน การมีเงินทุน มีความสำคัญยิ่งสำหรับสตรีกลุ่มดังกล่าวนี้ เพื่อสนองตอบความต้องการความมั่นคงในชีวิต ในขณะที่โครงสร้างทางการผลิตได้ให้โอกาสสร้างรายได้แก่ผู้หญิงอยู่ในเมือง

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ยังคงอยู่ในสภาพเดิม คงจะเป็นการยากสำหรับผู้หญิงกลุ่มนี้ เดินทางออกนอกชุมชน เพราะการล่มสลายของสังคมชนบทโดยเฉพาะภาคเกษตร การจะอยู่รอดได้ในสังคมเมือง มิใช่เรื่องง่าย โดยปราศจากความรู้และข้อมูลข่าวสาร ผู้หญิงเหล่านี้ตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกเอารัด - เอาเปรียบจากเจ้าของสำนักบริการ / นายหน้า บีบบังคับข่มเหงน้ำใจ ให้ทำงานชดใช้หนี้สินที่ผู้ปกครองเบียดเบียนไปให้จ่ายในครอบครัว และอดทนทำงานเพื่อต้องการเงินส่งกลับบ้านให้สมาชิกในครอบครัว

โครงสร้างพื้นฐานของเมืองหลวง / ชุมชนเมือง มีความสะดวกสบาย ความศิวิไลซ์ของเมืองหลวงมีมากมายแฝงด้วยอาชญากรรมทางสังคม ชิงดี - ชิงเด่น แข่งขัน ต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ประกอบด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อมนานาประการ หลงแสงสีและความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนเมือง ประชาชนส่วนมากระดับกลางมีการศึกษาสูง ประกอบอาชีพที่มั่นคง รายได้สูง มีศักยภาพในการดำเนินชีวิตที่ดี

3.2 การเข้าถึงทรัพยากรของผู้หญิงดอกคำใต้ในอดีต/ปัจจุบัน

ด้านการพัฒนา ในอดีต การเข้าถึงทรัพยากร ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และทุน การศึกษา ข้อมูลข่าวสารของผู้หญิงดอกคำใต้วัยทำงาน เข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวได้ยากลำบากมาก ที่ดินส่วนมากเป็นของนายทุน จำนวนร้อยละ 50 การที่ชาวนาเช่าที่นาของนายทุน ผลผลิตที่ได้รับของครอบครัวจึงได้น้อยไม่คุ้มทุนต่อหน่วยคุณภาพของดินเสื่อมลง ไม่สามารถปรับความสมบูรณ์ขึ้น การเพาะปลูกไม่ได้ผล ผลผลิตที่ได้ทางการเกษตรตกต่ำ ประชากรไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ จนเกือบครอบครัวมีอาชีพหลักทำนาเพียงอย่างเดียว ไม่มีอาชีพรองและอาชีพเสริม กล่าวถึงทรัพยากรมนุษย์รวมถึงกำลังแรงงาน ความสามารถ ทักษะ การศึกษาของผู้หญิงดอกคำใต้ในขณะนั้นเป็นผู้ด้อยการศึกษา เป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือและทักษะในการประกอบอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่ครอบครัวเป็นเพียงแรงงานภาคเกษตร ใช้แรงงานเป็นทุน ในการผลิตภาคเกษตร เป็นส่วนใหญ่

สำหรับเกษตรกรยุคพัฒนาใช้เงินลงทุนในการเพาะปลูกสูงกว่าเกษตรกรในอดีตหลายเท่าตัว เป็นค่าใช้จ่าย ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าจ้างรถไถ ค่าจ้างนายทุน ใช้เครื่องทุ่นแรงเก็บเกี่ยวข้าว จ้างค่าแรงในการปลูกข้าวและขนส่ง คือใช้ทุนทำนามากกว่าใช้แรงงาน ในขณะที่ราคาข้าวในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันเท่าไร ชาวบ้านในสมัยก่อนยังเดินเข้าป่าเก็บของกินเก็บเห็ด ผักและหน่อไม้หรือเหี่ยวหา ตกปูปลาในหนอง - บึง มากินได้ ปัจจุบันป่าถูกทำลายจนเหลือเพียง 36.00 ของพื้นที่ป่าไม้จังหวัด ในหนอง - บึง มีแต่สารเคมีเป็นพิษไม่เหลือแม้แต่ปูปลาให้กินได้ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องใช้จ่ายด้วยเงินทั้งสิ้น เงินที่หามาได้จนเกือบครอบครัวได้มาจากการขายแรงงานของครอบครัว ทั้งในและนอกชุมชน

โครงการพัฒนาอาชีพเพื่อสตรีในชนบทเพื่อเตรียมอาชีพให้กับสตรีกลุ่มเสี่ยงที่กลับภูมิลำเนา ปรับเปลี่ยนค่านิยมในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม ศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนดอกคำใต้ดำเนินโครงการต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี สาขาอาชีพ จำนวน 10 สาขา อาชีพทั้งด้านเงินทุนประกอบอาชีพทั้งภาครัฐ / เอกชน ได้ดำเนินกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สำหรับเกษตรกรกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำ ศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านเป็นเครือข่ายชุมชนในการมีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน และนอกชุมชนกองทุนพัฒนาชนบทมอบให้ธนาคารออมสินจัดดำเนินการโครงการสินเชื่อ เพื่อพัฒนาชนบทหรือสหข. โดยการสนับสนุนการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม

ด้านสาธารณสุข ในอดีตสถานการณ์โรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการยังไม่มีแพร่ระบาด ประชาชนชาวดอกคำใต้ไม่รู้จักโรคดังกล่าว ดังนั้น ผู้หญิงดอกคำใต้ซึ่งประกอบอาชีพค้าบริการทางเพศ จึงคิดว่าปลอดภัย

ปัจจุบันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยเริ่มเมื่อปี 2526 รายแรกในประเทศไทยเป็นผู้ชาย อายุ 28 ปี เติบโตทางศึกษาต่อ ณ. ประเทศอเมริกา มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ ได้เสียชีวิตไปแล้ว สถานการณ์โรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ สถิติเพิ่มขึ้นจากปี 2542 โรงพยาบาลดอกคำใต้ มีรายงานผู้ป่วยสถานการณ์โรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ สถิติเพิ่มขึ้นจากปี 2542 โรงพยาบาลดอกคำใต้มีรายงานผู้ป่วยเอดส์ จำนวน 1,095 คน ปี 2543 จำนวน 1,115 คน โดยภาพรวมผู้ป่วยเอดส์จังหวัดพะเยามีจำนวน 8,852 คน จากข้อมูลที่มาแล้วจะพบว่าผู้ป่วยโรคเอดส์มีจำนวนเพิ่มขึ้น การเสียชีวิตของคนวัยหนุ่ม – สาว นิสิตนักศึกษา ข้าราชการและอดีตผู้ชายบริการทางเพศ ได้เสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก ละทิ้งทรัพย์สิน มรดก และสิ่งสำคัญเด็กเล็กที่ติดเชื้อ HIV จากผู้ปกครองปล่อยให้ตา – ยาย เลี้ยงกันตามลำพัง เป็นปัญหาให้แก่ชุมชน ทำให้ผู้หญิงดอกคำใต้บางส่วนได้สำนึกตัวกลัวภัยจากโรคเอดส์ ซึ่งเป็นที่รังเกียจต่อสังคม/ชุมชนและครอบครัว เสียทรัพยากรแรงงานที่พึงมี

ด้านการศึกษา ในอดีตกระทรวงศึกษาธิการ มีแผนการศึกษาภาคบังคับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ / ครอบครัวแตกแยก ไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดู ต้องการประกอบอาชีพส่วนตัวและรับจ้างทั่วไป เหตุผลที่กล่าวมาเป็นเหตุให้เยาวชนสตรีในชุมชนดอกคำใต้ จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาภาคบังคับเท่านั้น การมีความรู้ น้อย โอกาสเลือกอาชีพมีไม่มากนัก มักจะได้งานระดับลูกจ้างรายวัน อัตราค่าจ้างรายวันทำให้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนมาก เป็นแบบครอบครัวขยาย มีพ่อ – แม่ เป็นแรงงานหลัก ส่วนลูก ๆ ยังเล็ก ไม่สามารถจะจ้างแรงงานได้ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมครัวเรือน ได้ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542) ส่วนสถานศึกษาในอดีตผู้สำเร็จการศึกษาจากชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 มีความประสงค์จะศึกษาต่อ เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-3 ที่ชุมชนเมืองพะเยาหรือจังหวัดใกล้เคียงเพราะในขณะนั้นชุมชนดอกคำใต้ยังไม่มีแหล่งศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีเพียงสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาภาคบังคับชั้นปีที่ 4 จำนวนทั้งสิ้น 12 แห่ง และมีสถานศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 7 เพียงแห่งเดียว

ปัจจุบันการศึกษาแผนใหม่มีคณะกรรมการการศึกษาได้กำหนดแผนเงินกู้เพื่อการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนมีโอกาสในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา ในระดับที่สูงขึ้น ภาครัฐจัดสรร

งบประมาณสนับสนุนหมวดเงินอุดหนุนให้สถานศึกษาเอกชน ทำให้ผู้ประกอบการปรับเปลี่ยนค่านิยมส่งบุตร - ธิดาเข้าศึกษาต่อ ประกอบมีสถานศึกษาที่เอื้ออำนวยในเขตชุมชนใกล้บ้าน นอกจากนี้ นโยบายเร่งด่วนของรัฐ กำหนดแผนการศึกษาต่อเนื่อง 12 ปี เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นไป ทำให้เด็กที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อเพราะขาดทุนทรัพย์ ได้มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ภาคบังคับในระดับสูงขึ้น

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนดอกคำใต้ในอดีตเข้าถึงชุมชนไม่ทั่วถึง ชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกแบบทุนนิยมเสรีน้อยมาก การค้า - ขายภายในแหล่งชุมชนยังไม่เจริญรุ่งเรือง มีแต่ร้านค้าของชำเล็ก ๆ มีสินค้าเพียงบางอย่าง ถ้าประชาชนต้องการซื้อสินค้าอุปโภค - บริโภคที่มีราคาแพง จึงต้องเดินทางเข้าไปจับ - จ่าย หาซื้อของดังกล่าวในเมืองพะเยา แสดงให้เห็นว่าสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้มีอัตราราคาสูงบวกค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ผู้ที่มีฐานะปานกลางจึงจะเข้าไปหาซื้อของได้อย่างสะดวกรวดเร็ว สำหรับคนยากจนก็คงหาซื้อของภายในชุมชนดอกคำใต้เท่านั้น

ปัจจุบันโครงสร้างพื้นฐานของรัฐบาลเข้าถึงชุมชนอย่างทั่วถึง มีจำนวนแหล่งน้ำโครงการชลประทาน เขื่อนฝาย เพื่อทำการเกษตรได้อย่างเหมาะสม ประกอบกับดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่เกษตรกรได้ผลผลิตในราคาประกันจากรัฐช่วยเหลือการคมนาคมได้เข้าถึงชุมชนตำบล หมู่บ้านเป็นถนนลาดยางหรือคอนกรีต ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีกว่าเดิม สำหรับการเมืองท้องถิ่น ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองกันอย่างทั่วถึง เพราะข้อมูลข่าวสารเข้าถึงชุมชน ครอบครัวสถานศึกษาไม่ว่าชุมชนเมืองได้รับข่าวสารเท่าเทียมกันกับชุมชนชนบทชนบทธรรมนิยม ประเพณีดั้งเดิมอย่างทำนุบำรุงและบูรณะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การสาธารณสุขบริการประชาชน มีบัตรประกันสุขภาพ บัตรสงเคราะห์ผู้สูงอายุ บัตรผู้มีรายได้น้อยและบัตรนักเรียน รับบริการฟรีทุกระดับ

3.3 ความสัมพันธ์ทางการผลิต การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในทางเลือกอาชีพ

ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงระยะเวลาการผลิตภาคเกษตรของชุมชนดอกคำใต้ เป็น 3 ระยะตามแผนภาพ แสดงความสัมพันธ์ทางการผลิต ดังนี้

ระยะแรก (พ.ศ.2510 - 2520)

รูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม

ระยะที่สอง (พ.ศ.2521 - 2530)

รูปแบบการผลิตแบบใหม่

ระยะที่สาม (พ.ศ.2531 - 2543)

รูปแบบการผลิตเพื่อจำหน่าย

(ดูรายละเอียดในตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ทางการผลิต การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสเลือกอาชีพของผู้หญิงดอกคำใต้

การผลิต	การเข้าถึงทรัพยากร/โอกาสในทางเลือกอาชีพ
<p>ปี พ.ศ. 2510 - 2520</p> <p>รูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม เป็นการผลิตภาคเกษตรแบบใช้แรงงานภายในครอบครัว โดยการทำนา ทำไร่ และทำสวนบนพื้นที่ของตนเอง พี่สาวคนโตมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน (ประจวบ ตั้งสิริบุตร, 2542 ; จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. หมอชฎาภยาภพ มีการเข้าถึงทรัพยากร ที่ดิน แหล่งน้ำ เหมืองฝายและป่าไม้ได้มากมาย เพราะที่ดินของชุมชนดอกคำใต้มีสภาพแห้งแล้ง รายได้จากการเก็บผลผลิตภาคเกษตรและการเก็บของป่าจึงลดลง 2. หมอชฎเศรษฐิกิจ มีการเข้าถึงทรัพยากร การเงินสินเชื่อ กองทุนเพื่อการผลิต รายได้ต่ำไม่คุ้มทุน การผลิตใช้แรงงานในครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน มีการทำนา "เอามือ" ซึ่งกันและกัน 3. หมอชฎสังคม มีการเข้าถึงทรัพยากร โดยตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้นำชุมชน สมาชิกกรรมการหมู่บ้าน อบต. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว สำหรับผู้หญิงดอกคำใต้มีการศึกษา ครู พยาบาล เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น 4. หมอชฎเทคนิโณโยธีและการสื่อสาร มีการเข้าถึงทรัพยากร ด้านความรู้ ทักษะความสามารถ การศึกษาต่ำ ระดับการศึกษาภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษา 6 และไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ <p>โอกาสในทางเลือกอาชีพของผู้หญิงดอกคำใต้ การเข้าศึกษาอบรมด้านอาชีพสตรี การตัดเย็บเสื้อผ้า อาชีพหัตถกรรมจักสาน ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดชา จากศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนดอกคำใต้เพียงแห่งเดียว ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน</p>

การผลิด	การเข้าถึงทรัพยากรโอกาสในทางเลือกอาชีพ
<p>ปี พ.ศ. 2521 – 2530</p> <p>รูปแบบการผลิตแบบใหม่ เป็นวิธีการผลิตภาคเกษตรแบบใหม่โดยเฉพาะผลิตหลายครั้งในรอบ 1 ปี บนพื้นที่เดียวกันมีการใช้ปุ๋ยยาปราบวัชพืชและเทคโนโลยีระดับสูง ช่วยลดภาระแรงงาน รูปแบบการจ้างงานในไร่นาแลกเปลี่ยนเป็นการใช้เงินตราเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้หญิงภาคเกษตรอพยพไปหางานทำชุมชนเมืองมากขึ้น (จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537; จิราลักษ์ณ์ จงสถิตมั่น, 2537)</p>	<p>1. <u>หมวดกายภาพ</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร ที่ดิน แหล่งน้ำ เข้มงวดน้อยและป่าไม้เดิมมากขึ้น มีการระบายน้ำจากเขื่อนต้นน้ำเข้าพื้นที่ไร่นาของตนเองเพื่อทำให้ผลผลิตได้รับน้ำตลอดทั้งปี (จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537 ; วาภูณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p> <p>2. <u>หมวดเศรษฐกิจ</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร รายได้ การเงิน เงินออม สินค้าอุปโภคบริโภค จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพิ่มขึ้น เกษตรกรสามารถดำเนินกิจกรรมได้เป็นผลสำเร็จ และให้ประโยชน์สูงสุด และผู้หญิงสามารถจะกำหนดสินเชื่อบริการและที่ดินรวมทั้งเทคนิคใหม่ ๆ ได้มากมาย (Overholt, et al. ; Roger อังโน วาภูณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p> <p>3. <u>หมวดสังคม</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร โดยตำแหน่งหน้าที่ เป็นสมาชิกคณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิก ธกส. สมาชิก กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมมีความสัมพันธ์กับครัวเรือน</p> <p>4. <u>หมวดเทคโนโลยีและการสื่อสาร</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร โทรทัศน์วิทยุ โทรศัทพ์เคลื่อนที่ โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ดาวเทียม ใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานส่วนความรู้ภาคเกษตรผู้ปลูกได้มีค่าได้ไม่ได้รับความรู้ทางการผลิตมากนัก แต่กลับได้ความรู้ทางภาคเกษตร (เบญจพรณ ชินวัตร และคณะ. อังโน วาภูณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p> <p>โอกาสในทางเลือกอาชีพของผู้หญิงดอกราคาได้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ส่วนร่วมสร้างสรรค์ เศรษฐกิจชุมชน ร่วมฝึกอบรมสตรีด้านอาชีพนอกภาคเกษตร มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชนบท แต่โอกาสพัฒนาตนเองมีน้อยมาก (สุรีรา ทอมสัน, 2537 ; เบญจพรณ ชินวัตร. อังโน วาภูณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p>

การผลิต	การเข้าถึงทรัพยากร/โอกาสในทางเลือกอาชีพ
<p>ปี พ.ศ. 2531 - 2543</p> <p>รูปแบบการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นการผลิตภาคเกษตรเพื่อขาย ขึ้นอยู่กับตลาดและพ่อค้าคนกลาง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้พันธุ์พืช ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยชนิดต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งน้ำ เหมืองฝาย ตลอดจน และสระน้ำส่วนบุคคลมากขึ้น การผลิตภาคเกษตรในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้หญิงดোকค้าได้เป็นเพียงส่วนร่วมในการผลิต อำนวยความสะดวกใจชายอยู่ที่ผู้ชาย จึงอพยพเข้าสู่เมือง (ภาณี บุญเกิดกุล, 2534 ; มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p>	<p>1. <u>หมวดกายภาพ</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร ที่ดิน แหล่งน้ำ เหมืองฝาย และป่าไม้ อากาศจากธรรมชาติ เพิ่มขึ้น หลังฤดูการเก็บเกี่ยว ผู้หญิงดোকค้าได้จะใช้พื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด และกระเทียม เกษตรกรชาวสวนปลูก ลำไย พุทรา และมะขามหวาน เป็นต้น (ประสาน ตั้งสิบกบุตร 2542 ; อัมพรพรรณ จันทร์สวรรค์ อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p> <p>2. <u>หมวดเศรษฐกิจ</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร รายได้ การเงิน เงินออม สินเชื่อภาคเกษตร การได้ครอบครองกรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน การเข้าถึงสินเชื่อภาคเกษตร ธกส. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกิจการเมครียาขายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน สินเชื่อพัฒนาชนบทและโครงการเงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ</p> <p>3. <u>หมวดสังคม</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร โดยตำแหน่งหน้าที่ผู้นำชุมชนประธานองค์กรเครือข่ายสตรี อบต. ประธานแม่บ้าน กลุ่มจักสาน ชมรมครู เป็นต้น</p> <p>4. <u>หมวดเทคโนโลยีและการสื่อสาร</u> มีการเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา ข้อมูลข่าวสารทักษะ ความชำนาญทางเทคนิคและความสามารถ ผู้หญิงดোকค้าได้เข้าถึงจากการศึกษาจากระบบ หอกระจายข่าว ศูนย์ส่งเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดชุมชน วิทยุ โทรศัพท์และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น</p> <p>โอกาสในการเลือกอาชีพของผู้หญิงดোকค้าได้ การเข้ารับการฝึกอบรมทางอาชีพ โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้เกษตรกรชนบท โครงการให้ความรู้แก่สตรีในสถานศึกษา กองทุนสินเชื่อพัฒนาอาชีพสตรีชนบท การมีส่วนร่วมของสตรีชนบท ก่อให้เกิดรายได้ยังชีพแก่ครอบครัว เช่น กลุ่มหัตถกรรมจักสาน การบริการจากภาครัฐ ด้านสาธารณสุข ด้านคมนาคม สื่อสารและการศึกษา โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการครองชีพแบบใหม่ปรากฏขึ้นในสังคมปัจจุบัน (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542)</p>

3.4 เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้หญิงดอกคำใต้

ถ้าเปรียบเทียบกับในยุคก่อนประมาณ 10 – 20 ปี ผู้หญิงดอกคำใต้จะไม่มีความสัมพันธ์ภายนอกบ้านเท่าไร อาจจะอพยพไปหางานทำนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันกระแสสังคมเปลี่ยนไป ระบบทุนนิยมเสรี พฤติกรรมของผู้หญิงดอกคำใต้เปลี่ยนไปจากเดิมจะรวมกิจกรรมกลุ่มสมาชิกหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนหรือเป็นแกนนำ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดอกคำใต้ จะมอบเงินให้แกนนำหมู่บ้านร่องบัวลอย จำนวน 280,000 บาท (สองแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) ให้ตั้งกรรมการหมู่บ้านบริหารเงินกันเอง ตั้งชื่อกลุ่มสัจจะ (วันที่ 10 กรกฎาคม 2543) สมาชิก 70 ราย ให้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาท คณะกรรมการจะจัดสรรเงินให้สมาชิกภายในกลุ่มกู้หมุนเวียนต่อไปและอีกส่วนหนึ่งทางสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านจะได้ร่วมกันกู้จากธนาคารพาณิชย์ จำกัด สมทบกองทุนอีกจำนวนหนึ่ง เป็นเงิน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน) อัตราดอกเบี้ย 3% ส่วนเงินที่เก็บจากสมาชิกทุกเดือน นำเข้าธนาคารกรุงไทย เดือนละ 4,000 บาท จำนวนสมาชิก 40 ราย เงินปันผล 900 บาทต่อเดือน นอกจากนี้แล้วชาวบ้านร่องบัวลอย ยังได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงาน ประชาสงเคราะห์อำเภอดอกคำใต้ เรียกว่า เงินสงเคราะห์หมู่บ้าน แจกจ่ายหมู่บ้านละ 6,000 บาท (หกพันบาทถ้วน) เพื่อทำการเกษตร ปลูกหอม ปลูกกระเทียม รายได้ไม่ค่อยดีนัก แต่ผู้หญิงตามละแวกนี้จะรับจ้างทำงานนอกบ้าน ตัดต้นกระเทียมแห้ง ซึ่งไปรับซื้อจากหมู่บ้านอื่นในอำเภอ เช่น ตำบลบ้านถ้ำ ตำบลบ้านป็น และตำบลคือเวียง เป็นต้น หมู่บ้านเหล่านี้จะอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตได้ผลดีมาก ชาวบ้านจะมีรายได้ตัดต้นกระเทียมแห้งวันละ 80 – 90 บาท

แบบแผนพฤติกรรมของแรงงาน/การประกอบอาชีพของสตรี เป็นปัจเจกชนและสาธารณะจะประกอบกันเป็นกลุ่มมูลนิธิ สหกรณ์ คณะ ชมรม หน่วยงาน เครือข่ายหรือสมาชิกของหน่วยงาน จากการสอบถามแบบเจาะลึกของบุคคล ชุมชน กลุ่ม ประชาชนทั่วไป ผู้นำกลุ่ม ครู พยาบาล เป็นต้น พบว่าค่านิยมของการประกอบอาชีพของผู้หญิงดอกคำใต้ รวมถึงอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัวในการทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน แต่ผู้ชายก็มีส่วนร่วมแรงงานเช่นกัน เป็นงานออกแรงมาก เช่น โถนา หวานกล้าข้าว แยกข้าว ตีข้าว การทำเกษตรเป็นพื้นที่ที่กว้างขวาง สำหรับชุมชนดอกคำใต้ จำนวน 55% ของการเกษตรกรรมรวม 196,997 ไร่ (อำเภอดอกคำใต้ 2541:5) รายได้เฉลี่ย 10,000 บาท/ปี โดยครอบครัว นอกจากนี้ผู้หญิงยังทำงานจักสาน

เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มีรายได้เสริมหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว โดยเฉพาะการจักสานหมวก (ชุมชนบ้านสว่างอารมณ์) ทำสวนผลไม้ มะม่วง ลำไย พุทรา และมะขาม ทำไร่ข้าวโพด ข้าวสาลี แล้วนำไปขายในตลาด หรือพ่อค้าคนกลางรับเหมา เป็นต้น หรือเหมาทั้งสวนเป็นอาชีพรองลงมา จำนวน 36.50% รวม 71,899 ไร่ รายได้เฉลี่ย 15,000 บาท /ปี/ครอบครัว เมื่อพิจารณาแล้วผู้หญิงในชุมชนจะทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับฝ่ายชายตลอดมา จะพบว่าผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชายอีก บทบาทของผู้หญิงดอกคำใต้เป็นภรรยาของชาวนาจะทำการเกษตรร่วมกับสามี ทำการเกษตร ทำสวนผลไม้ ทำไร่นา ปลูกผัก เลี้ยงไก่เป็นเศรษฐกิจชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงภาคเหนือ เช่น จังหวัดลำปาง (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542) พบว่าผู้หญิงมีส่วนในการผลิตภาคเกษตรและรวมถึงทำงานภายในครอบครัวจะทำมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ยังช่วยแรงผู้ชายตอนพักแรมเตรียมอาหารเป็นการเสริมสร้างในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเร็วและตรงตามเป้าหมาย สรุปแล้วผู้ชาย/ผู้หญิง มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เมื่อดูจากผลงานที่ทำโดยเฉลี่ย 15.4 ชั่วโมงต่อวัน ขณะนี้ผู้หญิงทำงาน 12.3 ชั่วโมงต่อวัน เพราะผู้หญิงรับผิดชอบงานบ้านทั้งหมด (อ้างแล้ว) ผู้หญิงดอกคำใต้จะเป็นผู้จัดการงบประมาณค่าใช้จ่ายในบ้าน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าอาหาร ค่าการศึกษา และค่าใช้จ่ายจิปาถะ สมควร มูลนิธิร่วมทำบุญกุศล มีอำนาจในการตัดสินใจ ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ถ้าเป็นการจัดซื้อของที่ชิ้นใหญ่ ๆ และสำคัญมาก จะตัดสินใจร่วมกัน เช่น โทรศัพท์ รถยนต์ บ้าน ที่ดิน ที่นา เป็นต้น